

Chefsjustitieombudsmannen
Erik Nymansson

Allvarlig kritik mot ett vakthavande befäl vid anstalten Umeå för att inte ha kontrollerat att en person som inte längre skulle vara häktad hade släppts ur häktet

Beslutet i korthet: En tilltalad i ett brottmål var placerad i ett visst häkte, men blev inför att huvudförhandlingen i hovrätten skulle äga rum tillfälligtvis placerad i ett annat. I samband med att huvudförhandlingen avslutades beslutade hovrätten att den tilltalade inte längre skulle vara häktad i målet. Beslutet skickades till det häkte där den tilltalade ursprungligen hade placerats. Ett vakthavande befäl vid en anstalt som hade ansvar att bevaka e-posten även för det aktuella häktet bekräftade mottagande av beslutet om att häktningen hävts. Han bad en kriminalvårdare att skriva ut den intagne, men följde sedan inte upp om så hade skett. Eftersom det häkte där den tilltalade befann sig inte kände till hovrättens beslut, fick detta som konsekvens att den tilltalade satt frihetsberövad utan lagstöd i drygt sex timmar innan han släpptes ut.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Kriminalvården, ”häktet Härnösand (gamla riksanstalten)”, och anförde bl.a. att han blivit utsläppt ur häktet sex timmar efter beslut om friande dom.

Utredning

JO tog inledningsvis in uppgifter från häktet Saltvik som upplyste om att viss häktesverksamhet bedrivs vid anstalten Härnösand. Därefter begärde JO in uppgifter om vid vilken tidpunkt AA hade frisläppts samt beslutsunderlaget för frisläppandet. JO begärde även in handlingar från Hovrätten för Nedre Norrland som meddelat den dom som AA hänförde sig till i sin anmälan.

Av anteckningarna från huvudförhandlingen i hovrätten framgick att rätten den 11 december 2023 fattade beslut om att AA och en medtilltalad inte längre skulle vara häktade i målet. Beslutet fattades i samband med överläggning och skickades till häktet Umeå via e-skick kl. 15.42–15.43 och till parterna via e-post kl. 16.04. I hovrättens dagboksblad finns antecknat att häktet Umeå genom BB kl. 16.20 bekräftade mottagande av häktningsbeskedet gällande AA. Av Kriminalvårdsregistret framgår att beslutet om hävd häktning avseende AA

inkom från häktet Umeå till anstalten Härnösand den 11 december 2023 kl. 22.13 och att AA försattes på fri fot kl. 22.35.

JO begärde att Kriminalvården skulle yttra sig över anmälan och det som i övrigt framkommit i ärendet.

I sitt remissvar uppgav Kriminalvården, genom en tillförordnad chef för sektionen för verksjuridik vid rättsavdelningen, följande:

Utredning

Uppgifter om omständigheterna har hämtats in från Kriminalvårdens region Nord, som i sin tur har fått in följande information från häktet Umeå och häktet Saltvik och det klientadministrativa systemet. Berörda befattningshavare har fått möjlighet att lämna synpunkter.

Häktet Umeå har angett följande. AA placerades den 3 oktober 2023 i häktet Umeås häktesfilial på anstalten Umeå. Han placerades den 7 december 2023 tillfälligt i häktet Saltviks häktesfilial på anstalten Härnösand inför förhandling i hovrätten. Det var vakthavande befäl [BB, JO:s anm.] på anstalten Umeå som ansvarade för att kontrollera häktets e-post när beslutet att AA inte längre skulle vara häktad togs emot. Vakthavande befäl bekräftade den 11 december 2023 kl. 16.25 att beslutet tagits emot. En kriminalvårdare, vars identitet inte har kunnat utredas, tillfrågades om AA fanns på plats och svarade att denne trodde det. Kriminalvårdaren ombads att skriva ut AA men vakthavande befäl följde inte upp om så hade skett. Kl. 20.00 tog nattjänstgörande vakthavande befäl över och informerades då om att AA:s häktning hade hävts. Vakthavande befäl upptäckte dock efter två timmar att AA inte hade försatts på fri fot och kontaktade då vakthavande befäl i Härnösand. Incidentrapporter har upprättats men är ännu inte avslutade. Händelsen har inte anmälts till personalansvarsnämnden. Den anställde som ansvarade för att ta emot hovrättens beslut har genomgått utbildning i häktesrutinerna och är i kompetenshöjande syfte tillfälligt tjänstplacerad vid häktet Umeå. Häktet Umeå har utökat bemanningen och har nu egen e-postbevakning fram till kl. 19.15 fredagar och till kl. 19.30 övriga dagar.

Häktet Saltvik har angett följande. Vakthavande befäl på anstalten Härnösand fick cirka kl. 21.00 ett samtal från personal på häktesavdelningen. I samtalet uppgavs att AA:s advokat hade hört av sig och undrat varför AA fortfarande var kvar i häkte, eftersom häktningsbeslutet hade hävts. Vakthavande befäl kunde inte hitta någon information eller något beslut om hävd häktning. Kontakt togs därför med AA:s advokat, som ombads skicka in handlingar. Eftersom återkopplingen från advokaten dröjde, ringde vakthavande befäl till häktet Umeå. Vakthavande befäl i häktet Umeå hade nyligen påbörjat sitt pass och vid överlämningen inte fått några uppgifter om att häktningen hade hävts, men uppmärksammat att AA inte längre skulle vara häktad och letat efter telefonnumret till anstalten Härnösand. Vakthavande befäl på anstalten Härnösand tog del av beslutet kl. 22.13. Därefter försattes AA på fri fot.

Rättslig reglering m.m.

Av 5 § första stycket förordningen (1990:893) om underrättelse i vissa brottmål, m.m. framgår att om en domstol upphäver ett häktnings- eller anhållningsbeslut, ska domstolen genast underrätta åklagaren och den myndighet som svarar för förvaringen av den häktade eller anhållne.

Av avsnitt 6 i Arbetsordning för Kriminalvården framgår bl.a. att varje medarbetare i beslut som rör frihetsberövande av klienter ska iaktta särskild stor omsorg och noggrannhet vid handläggningen för att undvika att någon i strid mot gällande regler blir frihetsberövad eller inte försatt på fri fot i rätt tid.

Kriminalvårdens bedömning

Av utredningen framgår att AA försattes på fri fot den 11 december 2023 kl. 22.35, mer än sex timmar efter att Kriminalvården bekräftat mottagandet av beslutet att han inte längre skulle vara häktad. AA har under denna tid varit frihetsberövad utan laga grund. Detta är givetvis inte acceptabelt och Kriminalvården beklagar det inträffade.

Uppgifterna i utredningen är inte fullt ut samstämmiga. Det är dock klarlagt att hovrättens beslut i häktningsfrågan inte överlämnades från mottagande personal vid anstalten Umeå till häktet vid anstalten Härnösand, där AA vid tillfället var placerad. Kriminalvårdens rutiner för att säkerställa att frihetsberövade personer försätts på fri fot i rätt tid har därmed inte följts. Till följd av händelsen har häktet Umeå utökat sin bemanning för att på egen hand kunna ta emot inkommande handlingar från t.ex. domstol efter normal kontorstid och den anställde som var ansvarig för att ta emot beslutet har deltagit i en kompetenshöjande insats.

AA fick tillfälle att kommentera Kriminalvårdens remissvar.

Bedömning

Kriminalvården har redogjort för relevant rättslig reglering. Jag hänvisar därför dit.

Ett frihetsberövande är en av de mest ingripande formerna av myndighetsutövning som kan riktas mot en enskild och utgör en omfattande begränsning av den enskildes fri- och rättigheter (jfr 2 kap. 8 § regeringsformen). Jag vill därför understryka att det är av synnerlig vikt att varje person som hanterar frihetsberövade personer är väl insatta i regleringen och iakttar största noggrannhet.

Av utredningen framgår att AA var placerad i häktet Umeå men att han tillfälligt placerades i häktet Saltviks häktesfilial på anstalten Härnösand i samband med att han skulle närvara vid en hovrättsförhandling och att han efter förhandlingen fördes tillbaka till det senare häktet. Hovrätten för Nedre Norrland fattade senare samma dag beslut om att AA inte längre skulle vara häktad i målet.

Som Kriminalvården redovisat ska domstolen, om ett häktningsbeslut hävs, genast underrätta den myndighet som svarar för förvaringen av en häktad. I detta fall skickade hovrätten beslutet om att AA inte längre skulle vara häktad via e-skick till häktet Umeå. Beslutet togs emot av BB som var vakthavande befäl på anstalten Umeå. BB bekräftade till hovrätten att häktet mottagit meddelandet.

Det är naturligtvis olyckligt att hovrättens beslut kom att skickas till ett häkte där AA inte befann sig. Det är vidare beklagligt att häktet Saltvik till synes inte följde upp hovrättens besked att beslut i häktningsfrågan skulle meddelas senare under dagen. Eftersom ett beslut rörande häktning utgör en omfattande begränsning av den enskildes fri- och rättigheter vill jag därför betona vikten av samverkan mellan de allmänna domstolarna och Kriminalvården. (Se JO

2022/23 s. 42, dnr 1767-2021 och 1831-2021 samt 1 kap. 8 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd [KVFS 2011:2] om häkte.)

Enligt BB:s egna uppgifter ska han efter ha tagit emot hovrättens beslut tillfrågat en kriminalvårdare om AA fanns på plats och bett denne att skriva ut AA. Enligt Kriminalvården har identiteten på den kriminalvårdare som ombads skriva ut AA inte kunnat fastställas. Varför det förhåller sig på det sättet framgår inte av remissvaret, men jag sluter mig i vart fall till att BB inte dokumenterade sina kontakter med den aktuella kriminalvårdaren.

Jag har inga synpunkter på att ett vakthavande befäl som tar emot ett beslut om att en häktning hävts inte själv skriver ut personen från häktet utan i stället delegerar den uppgiften till någon annan. Enligt min mening måste emellertid ett vakthavande befäl i en sådan situation följa upp att beslutet har verkställts. Detta stämmer också väl överens med vad som är föreskrivet i Kriminalvårdens arbetsordning om att varje medarbetare i beslut som rör frihetsberövande klienter ska iaktta särskild stor omsorg och noggrannhet vid handläggningen för att undvika att någon i strid mot gällande regler blir frihetsberövad eller inte blir försatt på fri fot i rätt tid.

I det aktuella fallet såg emellertid BB inte ens till att få bekräftat att AA verkligen befann sig i häktet Umeå. Han underlät vidare att kontrollera om beslutet att häva häktningen av AA hade verkställts. För AA fick det till följd att han satt frihetsberövad utan lagstöd under ca sex timmars tid, vilket givetvis är helt oacceptabelt. BB förtjänar allvarlig kritik för det inträffade.

Av remissvaret framgår inte om det fanns några särskilda rutiner eller anvisningar i fråga om utskrivning av intagna vid häktet Umeå eller varför anstalten Umeå vid tillfället ansvarade för att kontrollera häktet Umeås e-postbrevlåda. Jag förutsätter att häktet Umeå efter det inträffade sett över behovet av klagörande rutiner i det här avseendet.

Jag noterar avslutningsvis att häktet Umeå till följd av händelsen har utökat sin bemanning för att på egen hand kunna ta emot inkommande handlingar från t.ex. domstol efter kontorstid samt att BB har genomgått en kompetenshöjande utbildningsinsats. Det är positivt.

Det som AA har anfört i övrigt ger inte anledning till några uttalanden från min sida.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av chefsJO Erik Nymansson. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Jessica Jern har föredragit ärendet och byråchefen Johan Thorblad har deltagit i beredningen.